

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра українознавства

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Декан філософського факультету
Іван КАРПЕНКО
“30” серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Антропологія міста

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський) рівень

Галузь знань: «Гуманітарні науки»

Спеціальність: 034 «Культурологія»

Освітня програма: «Урбаністичні студії»

Спеціалізація: 034 Культурологія

вид дисципліни: обов'язкова

факультет: філософський

2024 / 2025 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету від «21» червня 2024 року _протокол № 11.

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Чугуєнко Михайло, кандидат філософських наук, доцент кафедри українознавства.

Програму схвалено на засіданні кафедри українознавства від «20» червня 2024 року протокол № 12

В.о. завідувача кафедри

Наталя АКСЬОНОВА

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми “Урбаністичні студії”

Гарант освітньо-професійної програми
“ Урбаністичні студії ”

Дмитро ЧОРНИЙ

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету від «20 » червня 2024 року протокол № 12

Голова науково-методичної комісії
філософського факультету

Сергій ГОЛКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни «Антропологія міста» складена відповідно до освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми підготовки бакалавра спеціальності (напряму) 034 «Культурологія» освітньої програми «Урбаністичні студії»

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Мета курсу – знайомство з історією та теорією антропології міста, розуміння історичної закономірності її появи, специфіки розвитку концепцій людського життя у місті, місця та ролі в історії європейської та світової антропологічної думки.

1.2. Завданнями курсу є опанування між- та транс-дисциплінарних підходів, звернення до антропології, філософії соціології, етнології, еволюційної біології, економічної антропології, історії ідей.

У ході вивчення дисципліни мають сформуватися такі загальні та спеціальні компетентності, відповідно до тимчасового стандарту освітньо-професійної програми «Урбаністичні студії»:

ЗК 1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК 3. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел;

ЗК 5. Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами інших галузей/видами економічної діяльності);

ЗК 6. Цінування та повага різноманітності та мультикультурності;

ЗК 9. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово;

ЗК 11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина України;

ЗК 12. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ФК 1. Здатність презентувати результати професійної діяльності в усній і письмовій формі, надавати відповідну аргументацію;

ФК 8. Здатність популяризувати знання про культуру та поширювати інформацію культурологічного змісту, використовуючи сучасні інформаційні комунікативні засоби та візуальні технології;

ФК 9. Здатність організувати культурні події, використовуючи сучасні методи та технології;

ФК 10. Мати навички роботи з феноменами культури та культурними інституціями, з дослідницькою літературою;

ФК 11. Мати навички зі створення і менеджменту проєктів у міському середовищі;

ФК 13. Здатність оцінювати матеріальну та духовну цінність об'єкта культурної спадщини різних історичних періодів та географічних ареалів;

ФК 14. Здатність дотримуватися стандартів професійної етики та професійної комунікації

1.3. Кількість кредитів 6

1.4. Загальна кількість годин 180

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	
Семестр	
3-й	
Лекції	
32 год.	
Практичні, семінарські заняття	
Лабораторні заняття	
год.	
Самостійна робота	
116 год.	
Індивідуальні завдання	
	22 год.

1.6. Заплановані результати навчання

У результаті вивчення курсу студенти повинні знати:

- основні поняття та терміни антропології міста;
- основні етапи розвитку урбаністичної антропології;
- особливості концепцій урбаністичної антропології та історичного контексту, що їх породив;

вміти:

- аналізувати першоджерела та наукову літературу з історії антропології міста;
- аналізувати факти та явища, що визначили антропологічні концепції міського життя на,
- порівнювати концепції урбаністичної антропології.
- робити висновки та узагальнення щодо практичної значущості історії та теорії антропологічних ідей щодо міського життя.

У відповідності з стандартом освітньо-професійної програми “Урбаністичні студії” студент має вміти:

ПРН 2. Мати навички критичного мислення, викладати у зрозумілий спосіб власні думки, здійснювати їхню аргументацію;

ПРН 12. Уміти систематизувати та класифікувати знання з теорії та історії міського простору, писати культурологічні тексти;

ПРН 13. Аналізувати ефективність культурних політик, технології реалізації культурних ідей у контексті конкретних параметрів їхнього впровадження;

ПРН 14. Здійснювати експертну оцінку культурних об'єктів за заданими критеріями та надавати рекомендації щодо їхньої соціальної актуалізації

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Розділ 1. Антропології міста: головні напрями дослідження.

Вступ.

Актуальність вивчення антропології міста. Поняття урбаністичної антропології. Основні етапи розвитку.

Джерела та головні нацуві проблеми. Методологічні засади та стратегії урбаністично-антропологічних досліджень. Емічні та етичні дослідницькі підходи. Проблема генералізації.

Практичне значення та місце курсу в системі підготовки фахівця-урбаніста.

Тема 1. Екологія міста: антропологічні аспекти.

Місто як екосистема. Довкілля міста та міське довкілля у світлі акторко-мережевої теорії. Перспективи АМТ в міській антропології та урбаністиці.

Екологічний архітектурний проект The high Line.

Діалектика природи й міста. Соціальні дослідження науки й технології. Глобальні взаємозалежності.

Тема 2. Психологія міста.

Урбаністична антропологія емоцій. Емоції в місті. Щастя та нещастя в місті (Ч. Монтгомері, Р. Флорида). Проект психології міста П. Кідуела. Психологія району. Самопочуття у багатоповерхівці. Психологія громадських місць та розважальні центри. Психологія робочого місця. Атмосфера медичних закладів та хоспісів.

Тема 3. Мобільність у місті.

Дослідження міського транспорту. Критика седентаризму.

«Поворот до мобільностей». Мобільні методи: стеження за місцями та прогулянки з інформантами. «Акупунктура міста» Жайме Лернера: найцікавіші ідеї до відома урбаністів. Можливості застосування ідей Жайме Лернера в українських містах.

Тема 4. Мікроурбанізм: деталі та нюанси міського середовища.

Мікроурбанізм як дослідницький підхід: мікрооптики та мультисенсоріка. Місто (без людини: практики освоєння порожніх та закинутих просторів. Кейс одного маршрута. Хореографія пасажирів міського транспорту. По місту з плеєром. Ваша оцінка перспективності мікроурбаністичного підходу як дослідницької практики.

Розділ 2. Людина і соціум у місті.

Тема 5. Політична антропологія міста

Елітарні та плюралістичні моделі організації влади в місті.

Теорії машини міського зростання. Теорії міських режимів.

Інституційні теорії. Міський уряд та міське управління. Фордистський і постфордистський типи регуляції. Міська політика і глобалізація.

Міські соціальні рухи.

Тема 6. Соціально-культурна динаміка міста. Міські маргінали.

Кримінальна субкультура в місті та антропологія криміналу. Людина у в'язниці. В'язничий соціум та субкультура: символи та «цінності». Вплив кримінальної субкультури поза в'язницею. «Русский шансон і традиція музичного (нон)конформізму в Росії» (К. Богданов).

Богема як спільнота: базові характеристики. Генеалогія богеми. Місто й гроші.

Декадентська культура: естетичні смаки та стиль життя. «Фланьор» / «фланера» як концептуалізація досвіду чуттєвого сприйняття міста. Радянська богема: специфіка. Богема у містах майбутнього?

Тема 7. Антропологія міста у добу глобалізації та трансгуманізму.

Людина у глобальному місті. Сучасна урбанізація у світлі теорій глобалізації. Світові міста й глобальні міста. Джентрифікація як глобальна стратегія: теорія, історія, географія. Як джентрифікація проявляється в Україні? Міста як бренди.

Міста та містяни майбутнього: між утопією та антиутопією.

Міста майбутнього як предмет дослідження урбаністики та тема у фантастичному кінематографі. Песимістичні сценарії урбанізації: антропологічні виміри. Пост-апокаліптичні міста. Оптимістичні сценарії урбанізації: антропологічні виміри. Прагматичні сценарії. Майбутні міста після пандемії ковіду-19. Ваш прогноз міст та їхніх мешканців у майбутньому? Підстави для прогнозу?

3. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	У тому числі				Усього	у тому числі			
		Л	П	Л	І		ср	Л	П	Л
Розділ 1. Антропология міста: головні напрями дослідження.										
Вступ.	6	2	2			2				
Тема 1. Екологія міста: антропологічні аспекти.	12	2				10				
Тема 2. Тілесність у місті.	14	4				10				
Тема 3. Психологія міста.	20	4				16				
Тема 4. Мікроурбанізм: деталі та нюанси міського середовища.	20	4				16				
Разом 1	72	16	2			54				
Розділ 2. Людина і соціум у місті										
Тема 5. Політична антропология міста	28	4	4			20				
Тема 6. Соціально-культурна динаміка міста. Міські маргінали.	30	6	2			22				
Тема 7. Антропология міста у добу глобалізації та трансгуманізму	30	6	2			22				
Разом	86	16	28			62				
Усього годин	180	32	32			116				

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Місто і природа. Місто як екосистем.	2
2	Тілесність у місті.	2
3	Економічна антропологія міста	2
4	Мобільність у місті. Антропологія міського транспорту	2
5	Антропологія індустріального міста	2
6	Соціо-антропологічна динаміка міста	2
7	Психологія міста. Концепція Пола Кідуела.	2
8	«Акупунктура міста» Жейме Лернера.	2
9	Мікроурбанізм як дослідницький підхід	2
10	Простори та досвіди мікроурбаністики.	2
11	Людина й образ міста. «Власна логіка міст»	2
12	Міграції та етнорасові ідентичності у місті.	2
13	Гендероване місто.	2
14	Медійне місто	2
15	Пандемії й місто. Місто у карантині.	2
16	Футиуроурбаністика і трансгуманізм	2
	Разом	32

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
1	Практичне значення та місце курсу в системі підготовки фахівця-урбаніста.	8
2	Екологія міста	10
3	Міграція та сучасний мегаполіс	10
4	«Медійні міста». Соцмережі та цивільний активізм у сучасному місті.	10
5	«Розумні міста»: великі дані, цивільні хакери та пошуки нової утопії	10
6	Міста майбутнього та постлюдей?	10
	Разом	116

6. Індивідуальні завдання

Не передбачається.

7. Методи навчання

Інформаційно-рецептивний, репродуктивний, проблемного викладу, евристичний, дискусійні. Методи роботи в умовах дистанційного та змішаного навчання: за умов впровадження карантинних та інших обмежень лекції і семінарські заняття проводяться в онлайн режимі із застосуванням платформи ZOOM. Видами навчальної діяльності є: відеоконференції, відповіді на питання в чаті. За умов змішаного навчання семінарські заняття, написання контрольної та екзаменаційної роботи проводяться аудиторно.

ВИДИ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

	Діяльність в аудиторії	Онлайн-діяльність
--	------------------------	-------------------

Попередня підготовка	опитування вхідний контроль	ознайомлення або повторення термінології, необхідної для роботи з темою у тестовій формі
Подача нової інформації	презентація; дискусія	відео та текстові лекції література з теми в електронному вигляді
Тренування	обговорення питання-відповіді практичні завдання не на оцінку	виконання інтерактивних вправ робота у малих групах онлайн
Виконання практичного завдання	завдання, що виконуються під час практичних занять	різномірні індивідуальні та групові завдання (звіт, презентація, проєкт, відеозапис тощо) робота над спільними документами
Оцінювання	контрольна робота опитування	усна відповідь (відеозапис) виконання практичного завдання письмова робота
Рефлексія	діалог, групове обговорення короткі усні / письмові відповіді на питання	розроблення нотаток до лекцій карти пам'яті підготовка мультимедійних презентацій відповіді на рефлексивні питання
Зворотній зв'язок	групові та індивідуальні консультації • коментарі під час заняття від викладача	консультації у месенджерах та за допомогою e-mail

8. Методи контролю

Оцінка успішності знань студентів здійснюється у формах поточного контролю (виступи на семінарах, контрольні письмові роботи, усного опитування) і підсумкового письмового екзамену. У зв'язку з запровадженням змішаного навчання контроль здійснюється через систему дистанційного навчання Google Classroom у формі тестових та письмових робіт.

Викладання курсу базується на принципах академічної доброчесності. Здобувачі вищої освіти зобов'язані дотримуватись принципу академічної доброчесності як у тому, що стосується самостійного виконання навчальних завдань, так і необхідності посылатись на використані джерела та літературу.

Критерії оцінки знань студентів при вивченні дисципліни.

Для оцінки знань студентів використовують такі форми контролю: поточний, контрольні роботи та екзамен.

Поточний контроль знань студентів здійснюється під час проведення семінарських занять протягом семестру і має на меті перевірку рівня підготовленості студента до виконання конкретної роботи. Оцінюється рівень знання студентами першоджерел, наукової літератури, уміння логічно та послідовно виступати під час обговорення питань плану семінарського заняття,

ставити та відповідати на запитання. Студент може набрати від 1 до 40 балів за роботу на семінарах протягом семестру.

Підсумковий контроль знань студентів проводиться з метою оцінки результатів навчання на завершальному етапі вивчення дисципліни у формі письмового заліку в обсязі навчального матеріалу, визначеного програмою навчальної дисципліни, і в терміни, встановлені навчальним планом. Екзаменаційні білети включають три питання: перше і друге спрямовані на встановлення рівня загальної теоретичної підготовки студента і оцінюються максимально по 12 балів кожне; третє передбачає вміння аналізувати документи та літературу, максимальна оцінка – 16 балів. Рівень знань на екзамені оцінюється:

37-40 балів, якщо студент дав правильну та повну відповідь на всі три поставлених питання, міцно засвоїв теоретичний матеріал, глибоко і всебічно знає зміст навчальної дисципліни, демонструє вміння пов'язувати події минулого із сучасним розвитком, логіку та аргументованість викладення (наведення прикладів, аналогій, знання головних дат з історії України), вільно використовує набуті теоретичні знання при аналізі практичного матеріалу, висловлює своє ставлення до тих чи інших проблем;

32-36 балів ставиться студенту, якщо він відповів на всі три запитання, добре засвоїв теоретичний матеріал, володіє основними аспектами з першоджерел, аргументовано викладає матеріал, висловлює свої міркування з приводу тих чи інших проблем, але припускається похибок у логіці викладу теоретичного змісту або при аналізі практичного;

27-31 ставиться студенту у випадку, якщо він відповів на всі три запитання, в основному опанував теоретичні знання з навчальної дисципліни, орієнтується в першоджерелах та рекомендованій літературі, але відповідь є недостатньо аргументованою, виявляє неточності, невміння оцінювати факти та явища;

21-26 балів ставиться, якщо всі три питання розкриті неповно та/або логіка відповідей вимагає істотного виправлення;

1-20 балів студент отримує, якщо у відповіді не розкриті по сутності всі три питання, продемонстровано недостатнє знання фактичного матеріалу, наукових визначень, відсутні посилання на першоджерела та рекомендовану наукову літературу;

0 балів студент отримує в разі відсутності відповідей на питання екзаменаційного білету.

Здобувач освіти не допускається до сесії, якщо він/вона не набрав/набрала упродовж семестру 10 балів.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль, самостійна робота, індивідуальні завдання						Іспит	Сума			
Розділ 1			Розділ 2			Контрольна робота	Індивідуальне завдання	Разом	40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	5	-	60		
5	5	5	5	10	5					

T1, T2 ... T10 – теми розділів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка за національною шкалою	
	Для чотирирівневої шкали оцінювання	
90 – 100	відмінно	
70-89	Добре	

50-69	Задовільно	
1-49	Незадовільно	

10. Рекомендоване методичне забезпечення Основна література

Галегуа Д. Розумні міста. Київ, 2021

Гел Й. Міста для людей. Київ, 2018

Допоміжна література

Гілен П. Перформування спільного міста. На перетині мистецтва, політики та громадського життя. Київ, 2019

Карповець М. Антропологія міста: до питання культурної ідентичності городянина / М. Карповець. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філософія.* 2014. Вип. 15. С. 173-178. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nznuoafs_2014_15_34.

Лернер Ж. Акупунктура міста. Львів, 2016

Поживанов М. Книжка про місто. Київ, 2022

Прато Д. Б. Урбаністична антропологія / Д. Б. Прато, І. Пардо. *Місто: історія, культура, суспільство.* 2016. № 1. С. 11-43. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/miks_2016_1_6.

Препотенська М. Антропологія міста. *Мультиверсум. Філософський альманах: Зб.* Київ, 2007. Вип. 66. С. 43-53

Препотенська М. П. Антропологія міста у контексті екзистенціального аналізу / М. П.

Препотенська *Вісник Національного технічного університету України "Київський політехнічний інститут". Філософія. Психологія. Педагогіка.* 2013. № 1. С. 64-71. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKPI_fpp_2013_1_11.

Урбаністичні студії. *(Не)задоволені публічними просторами.* Київ, 2017

Флорида Р. Криза урбанізму. Чому міста роблять людей нещасливими. Київ, 2019

Флорида Р. *Номо creativus.* Як новий клас завойовує світ. Київ, 2018

Флорида Р. Криза урбанізму. Чому міста роблять людей нещасливими. Київ, 2019

Флорида Р. *Номо creativus.* Як новий клас завойовує світ. Київ, 2018

Чорний Д. Чи можливі нові підходи до вивчення історії міст України, або Харків як дзеркало урбаністичних студій // У пошуках обличчя міста: Практика саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу. Х.: Видавництво Точка, 2021. С. 86-91. cityface.org.ua/resources/data/a_20230204105705_8133586577.pdf

Чорний Д. Чи можливі нові підходи до вивчення історії міст України, або Харків як дзеркало урбаністичних студій // У пошуках обличчя міста: Практика саморепрезентації міст України в індустріальну та постіндустріальну добу. Х.: Видавництво Точка, 2021. С. 86-91.

cityface.org.ua/resources/data/a_20230204105705_8133586577.pdf

Чорний Д.М. Харків як об'єкт урбаністичних студій: контексти, підсумки, нові орієнтири // *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна. – Історія України.*

Українознавство: історичні та філософські науки. Вип. 26. Х., 2018. С. 157-164.

periodicals.karazin.ua/uahistory/article/view/10728/10814

Людина і місто ХХ-ХХІ ст.: версії української і польської художньої прози // *Вісник*

Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Історія України.

Українознавство: історичні та філософські науки. Вип. 38. Харків 2024. С. 78-92.

periodicals.karazin.ua/uahistory/article/view/23616 <https://doi.org/10.26565/2227-6505-2024-38-08>

Чугуєнко М. (Пост)колоніальна війна як предмет сучасної філософії: евристичні можливості постколоніальної теорії / Світоглядний сенс сучасної війни: соціогуманітарні аспекти: монографія / за ред. В.А. Кротюка. Харків: Факт, 2024. С. 51-73.

11. Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

Українська урбаністична платформа

<https://mistosite.org.ua/>

Центр міської історії (Львів)

<https://www.lvivcenter.org/>

Urban Anthropology Inc (UrbAn)

<http://www.urban-anthropology.org/>